

De relatie tussen gezinsinkomen en opvoedstress

Een kwantitatieve studie naar het verband tussen gezinsinkomen en opvoedstress bij vaders en moeders van 3-jarige kinderen.

Student: A.R.E. Terstal (S4144473)

Begeleider: dr. K.O.W. Helmerhorst

Tweede beoordelaar: dr. M. Dekker

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Bachelorwerkstuk Pedagogische Wetenschappen

Juni 2022

Abstract

Parenting stress can be associated with many negative factors. For example, parents who experience more parenting stress often suffer more from a depression and their children may suffer more from behavioral problems. The present study investigates whether there is a difference between fathers and mothers in parenting stress. In addition, it is investigated whether parenting stress is related to family income. Data was collected from 104 two-parent families from Rotterdam or the surrounding area. Parenting stress was measured using the 'Parental Stress Scale', an 18-item questionnaire. To answer the question whether there are differences between fathers and mothers in parenting stress, a paired t-test was performed. A regression analysis was performed to examine a relationship between family income and parenting stress. The results of this study show that there is no difference between fathers and mothers in parenting stress. However, a negative relation has been found between family income and parenting stress in fathers. The lower the income, the more parenting stress they experience. No relation was found here for mothers. Possible explanations and implications of this study are discussed in the discussion.

Inleiding

Opvoeden kan over het algemeen als erg stressvol gezien worden door zowel moeders als door vaders (McBride, 1991). Volgens Bornstein (2019) wordt er veelal aangenomen dat opvoedstress betrekking heeft op een reeks processen die leidt tot aversieve psychologische en fysiologische reacties die voortkomen uit pogingen om zich aan te passen aan de eisen van het ouderschap. Opvoedstress wordt gedefinieerd als de frustratie en ergernis die ouders ervaren als gevolg van hun perceptie van hun kind(eren), de eisen die het kind stelt en de eisen van ouderschap (Bronte-Tinkew et al., 2010). Opvoedstress verwijst naar een soort stress die specifiek betrekking heeft op de uitdagingen die verband houden met ouderschap (Camisasca et al., 2016). Het onderscheidt zich van stress die betrekking heeft op andere levensdomeinen, zoals werkstress of stress in de huwelijksrelatie. Opvoedstress refereert naar gevoelens van slechte opvoedingsvaardigheden, een gebrek aan vrijheid, gebrek aan sociale steun en de aanwezigheid van een depressie (Camisasca et al., 2016). Zowel theorieën over gezinssystemen als Bronfenbrenner's ecologische systeembenadering benadrukken het functioneren van het gezin als een belangrijke factor die bijdraagt aan de ontwikkeling van kinderen. Stress bij ouders is één van de vele factoren die met dit functioneren verband houdt (Guarjardo et al., 2009). Eerder onderzoek toonde aan dat een verhoogde mate van opvoedstress bij moeders is gerelateerd aan een lager opleidingsniveau, meer kinderen, slechte sociale steun en maternale leeftijd, zowel jong als oud. Onderzoek naar opvoedstress bij vaders is schaars. Maar slechte sociale steun, een lagere economische status en een lage tevredenheid van het huwelijk zijn gerapporteerd als risicofactoren voor verhoogde ouderlijke stress bij vaders (Bronte-Tinkew et al., 2010). Uit onderzoek is gebleken dat minder opvoedstress gerelateerd is aan meer positieve opvoedingspercepties en meer opvoedstress aan meer negatieve opvoedingspercepties (Respler-Herman et al., 2011). Ouders die een hogere mate van opvoedstress rapporteren, hebben meer kans om autoritair, hard en negatief te zijn in hun opvoeding en minder betrokken bij hun kind (Skreden et al., 2010). Daarnaast kan opvoedstress zorgen voor gespannen huwelijksrelaties en gedragsproblemen van de kinderen (McBride, 1991). Onderzoek van Puff en Renk (2014) suggereert dat er een verband is tussen opvoedstress en een depressie bij volwassenen. Verder kan opvoedstress nauw verband houden met verschillen in opvoedgedrag. Vergeleken met gezinnen die minder opvoedstress ervaren, waren vaders en moeders die meer opvoedstress ervoeren strenger en minder consistent in hun opvoedingsgedrag. Ook kan opvoedstress verband houden met een slecht emotioneel en gedragsmatig functioneren bij kinderen. Uit eerder onderzoek blijkt dat ouders die meer opvoedstress ervaren, meer kans hebben op internaliserende en externaliserende problemen bij hun kinderen (Puff & Renk, 2014). Daarom is het belangrijk om onderzoek te doen naar factoren die gerelateerd zijn aan opvoedstress bij vaders en moeders. De huidige studie gaat dat onderzoeken.

Hoewel er tegenwoordig steeds meer onderzoek wordt gedaan naar percepties van vaders met betrekking tot opvoedstress, ligt de grootste focus nog steeds op moeders als de standaard voor het

DE RELATIE TUSSEN GEZINSINKOMEN EN OPVOEDSTRESS

identificeren van opvoedstress (Bornstein, 2019). Het is belangrijk om inzicht te krijgen in de verschillen tussen vaders en moeders, zodat interventies zich dan hierop kunnen gaan richten. De eerste onderzoeksvraag horend bij deze studie is dan ook: *‘In hoeverre verschillen vaders en moeders van elkaar ten opzichte van de opvoedstress die zij ervaren?’*.

Alhoewel er meerdere factoren gerelateerd zijn aan opvoedstress, is armoede één van de belangrijkste. Economische spanningen hebben implicaties voor het welzijn van ouders, opvoedingsprocessen, gezinssysteemfuncties en de ontwikkeling van kinderen (Bornstein, 2019). Eerder onderzoek heeft aangetoond dat financiële stress invloed kan hebben op kinderen, omdat het de emotionele stress van ouders vergroot. Hierdoor wordt het vermogen van ouders om gevoelig en consequent op de behoeften van hun kinderen te reageren beperkter (Brody et al., 1994; Conger et al., 1994; McLoyd, 1990). Tegelijkertijd kan de aanwezigheid van sociale steun ook van invloed zijn op de manier waarop een ouder reageert op een situatie van financiële druk (Raikes & Thompson, 2005). Daarom wordt er in deze studie ook de volgende onderzoeksvraag beantwoord: *‘Is er een relatie tussen het inkomen per gezin en opvoedstress?’*.

Verschillen tussen vaders en moeders

Volgens een onderzoek van Skreden en anderen (2012) ervaren moeders van kleuters meer opvoedstress dan vaders van kleuters. Het feit dat moeders nog steeds een groter deel van zowel het huishoudelijk werk als de dagelijkse zorg voor de kinderen op zich nemen, zou de belangrijkste reden kunnen zijn dan moeders meer opvoedstress ervaren dan vaders (Skreden et al., 2012). Echter wordt er in een andere studie geconcludeerd dat er geen verschil is in de mate van opvoedstress tussen vaders en moeders (Sancili & Tugluk, 2021). Bevindingen van Shin en anderen (2006) suggereren dat vaders en moeders niet verschillen in de hoeveelheid ervaren opvoedstress, maar in de bronnen van opvoedstress. Vaders rapporteren meer stress in verband met de relatie met hun kind, terwijl moeders meer last hebben van hun persoonlijke ondersteuningsnetwerk. Uit een studie van Dabrowska en Pisula (2010) blijkt dat moeders van kinderen met autisme meer opvoedstress ervaren dan vaders, maar dit verschil is niet gevonden bij ouders van kinderen met het syndroom van Down of bij ouders van ‘normaal’ ontwikkelende kinderen. De resultaten van deze studies tonen aan, dat wanneer er een verschil in de mate van opvoedstress tussen vaders en moeders wordt gevonden, moeders dit in hogere mate ervaren. In geen van de studies wordt aangetoond dat vaders een hogere mate van opvoedstress ervaren dan moeders.

Relatie tussen inkomen en opvoedstress

Economische spanningen hebben een verband met het welzijn van ouders, wat weer gerelateerd kan zijn aan opvoedstress (Bornstein, 2019). Volgens onderzoek kunnen economische spanningen vooral bij vaders een grote rol spelen bij de mate waarin zij opvoedstress ervaren (Bronte-Tinkew et al., 2010). Uit een studie van Moore, Vandivere en Redd (2006) blijkt dat opvoedstress

DE RELATIE TUSSEN GEZINSINKOMEN EN OPVOEDSTRESS

meer voorkomt bij vaders en moeders met een lager inkomen dan bij vaders en moeders met een hoger inkomen. Uit ander onderzoek komt echter naar voren dat gezinsinkomen op zichzelf geen significante voorspeller is voor opvoedstress bij vaders of moeders (Raikes & Thompson, 2005). Volgens een onderzoek van Puff en Renk (2014) bemiddelt opvoedstress gedeeltelijk de relatie tussen de financiële bezuinigingen van ouders en de internaliserende problemen van jonge kinderen en ook de relatie tussen de negatieve economische gebeurtenissen van ouders en de externaliserende problemen van jonge kinderen. Ouders die economische stress ervaren, ervaren ook meer negatieve levenservaringen en een verhoogde opvoedstress (Puff & Renk, 2014). Deze bevindingen suggereren dat de relatie tussen inkomen en opvoedstress belangrijk zijn om verder te onderzoeken. De studies lijken aan te tonen dat inkomen een relatie heeft met opvoedstress, maar dat inkomen niet daadwerkelijk op zichzelf een significante voorspeller is voor opvoedstress.

Hypothesen

De hypothese volgend uit de vraag *‘In hoeverre verschillen vaders en moeders van elkaar ten opzichte van de opvoedstress die zij ervaren?’* die voortvloeit uit de literatuur, is dat moeders van jonge kinderen meer opvoedstress ervaren dan vaders (Skreden et al., 2012). In eerdere onderzoeken waar er een verschil tussen vaders en moeders is gevonden in de mate van opvoedstress, blijkt dat moeders dit in een hogere mate ervaren dan vaders. Daarnaast is de hypothese bij de vraag *‘Is er een relatie tussen het inkomen per gezin en opvoedstress?’* dat er een negatieve relatie bestaat tussen inkomen van het gezin en de mate waarin de vaders en moeders opvoedstress ervaren. Dus hoe lager het inkomen, hoe hoger de mate van opvoedstress die wordt ervaren. Een lagere economische status en economische spanningen kunnen risicofactoren zijn voor de mate van opvoedstress (Bornstein, 2019; Bronte-Tinkew et al., 2010). Volgens Raikes en Thompson (2005) is gezinsinkomen geen significante voorspeller voor opvoedstress, maar dit betekent niet dat er geen relatie tussen deze variabelen bestaat. Hun bevindingen suggereren dat opvoedstress bij ouders met een laag inkomen moet worden gezien als een functie van zowel psychologische als financiële middelen. Ook is er uit ander onderzoek gebleken dat meer opvoedstress gerelateerd is aan een lager gezinsinkomen (Pianta & Egeland, 1990).

Wetenschappelijke relevantie

Deze studie werpt een nieuw licht op de verschillen tussen vaders en moeders in opvoedstress. Vaders zijn veel ondervetegenwoordigd in onderzoek naar opvoedstress, voornamelijk vanwege de traditionele gedachte dat voornamelijk moeders voor de kinderen zorgen (Bronte-Tinkew et al., 2010). Dit onderzoek biedt nieuwe inzichten in de verschillen met betrekking tot de mate waarin vaders en moeders opvoedstress ervaren. Maar ook wanneer er wordt aangetoond dat er geen verschillen zijn tussen vaders en moeders, is dit relevant voor de wetenschap. De huidige studie vult een leegte in de literatuur doordat het onderzoek is uitgevoerd bij Nederlandse gezinnen. Ook verkent deze studie voor

DE RELATIE TUSSEN GEZINSINKOMEN EN OPVOEDSTRESS

de eerste keer de verschillen tussen vaders en moeders op het gebied van opvoedstress bij kinderen van drie jaar oud. In eerdere studies is wel de mate van opvoedstress bij vaders en moeders onderzocht, maar niet eerder bij vaders en moeders uit hetzelfde gezin met specifiek de focus op kinderen met de leeftijd van drie. Deze studie kan hierin dus nieuwe belangrijke inzichten geven voor de wetenschap.

Methode

Participanten

Dit onderzoek heeft een cross-sectioneel onderzoeksdesign. De data die in deze kwantitatieve studie gebruikt wordt is afkomstig uit een reeds bestaande dataset afkomstig uit de 3HOEK studie. Deze studie is uitgevoerd aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en onderzocht de rol van vaders en moeders in de opvoeding van hun kinderen (3HOEK, 2018). Hier zijn 104 tweoudergezinnen van 3-jarige kinderen, allemaal bestaand uit een samenwonende vader en een moeder, onderzocht door middel van verschillende observaties en vragenlijsten. Elke ouder is van Nederlandse afkomst en woont in Rotterdam of de omgeving hiervan. In totaal werden er 53 gezinnen met een relatief hoogopgeleide achtergrond verworven, waarvan beide ouders hbo of hoger hebben afgerond. Er waren 51 gezinnen met een relatief laagopgeleide achtergrond, waarbij geen van beide ouders hoger dan mbo had afgerond. De gemiddelde leeftijd van moeders was 33.78 jaar ($SD = 5.26$) en van de vaders was de gemiddelde leeftijd 36.59 jaar ($SD = 4.67$). De gemiddelde leeftijd van kinderen was 41.43 maanden ($SD = 3.93$). Elke variabele in de dataset is zowel door vaders als door moeders ingevuld.

Procedures

De gezinnen uit dit onderzoek zijn door twee getrainde observatoren bezocht in de periode van april 2018 tot januari 2020, waar vervolgens de vaders en moeders de vragenlijsten afzonderlijk konden invullen via een tablet. De observatoren waren onafhankelijk en hielden zich hierbij afzijdig. De kinderen werd gevraagd zelfstandig te spelen terwijl hun ouders de vragenlijst invulden. Wanneer de ouders hadden deelgenomen aan het onderzoek, werden zij beloond met een cadeaukaart van 100 euro per ouder en hun kind kreeg ook een cadeautje. De antwoorden van de respondenten zijn anoniem verwerkt in de dataset.

Meetinstrumenten

Opvoedstress. De opvoedstress van zowel vaders als moeders is gemeten aan de hand van de 'Parental Stress Scale' (PSS; Berry & Jones, 1995). Deze vragenlijst bestaat uit 18 items met een 5-punts schaal waarbij $1 = \text{zeer mee eens}$ en $5 = \text{zeer mee oneens}$. Om de items allemaal dezelfde richting te geven, moeten items 1, 2, 5, 6, 7, 8, 17 en 18 als volgt worden gescoord: $(1=5)$, $(2=4)$, $(3=3)$, $(4=2)$, en $(5=1)$. Vervolgens moeten alle itemscores bij elkaar worden opgeteld en de totale

DE RELATIE TUSSEN GEZINSINKOMEN EN OPVOEDSTRESS

scores hebben een range van 18 tot 90. Voorbeelditems uit deze vragenlijst zijn: *'Ik maak me soms zorgen of ik genoeg doe voor mijn kind(eren)'* en *'Ik ben blij in mijn rol als ouder'*. Een hogere score is een indicatie van meer opvoedstress. De Cronbach's alpha voor deze vragenlijst is 0.854, wat volgens de geldende richtlijnen inhoudt dat de betrouwbaarheid goed is.

Inkomen. Ook is er in de studie gevraagd naar het inkomen per huishouden. In deze studie wordt gekeken naar het inkomen per gezin, omdat het totale inkomen van het hele huishouden bepalend kan zijn voor de mate van opvoedstress die ouders ervaren. De vraag hierbij was *'Wat is het netto inkomen van uw huishouden, exclusief eventuele toeslagen (zorgtoeslag, kindbijslag)?'*. De antwoorden die de ouders hierbij konden geven waren onderverdeeld in elf subschalen, waarbij 1 = *minder dan 1.000 euro per maand* en 11 = *10.000 euro of meer per maand*.

Data Analyse

Om te onderzoeken of er een verschil is tussen moeders en vaders in opvoedstress wordt er een gepaarde t-toets uitgevoerd met de variabelen 'opvoedstress moeder' en 'opvoedstress vader'. Dit zijn beide afhankelijke variabelen. Om te onderzoeken of er een relatie is tussen het inkomen van het gezin en opvoedstress wordt er met behulp van SPSS een regressieanalyse uitgevoerd, waarbij 'opvoedstress vader' en 'opvoedstress moeder' de afhankelijke variabelen (Y) zijn en het 'netto maandsalaris huishouden' de onafhankelijke variabele (X) is. Om de privacy van de respondenten te waarborgen, wordt de data alleen opgeslagen op de beveiligde schijf van de universiteit. Voor de start van de hoofdanalyses zijn er eerst een drietal preliminaire analyses uitgevoerd. Omdat er voor het onderzoek naar de relatie tussen het inkomen en de opvoedstress een regressieanalyse wordt uitgevoerd, moeten eerst de volgende assumpties worden gecheckt: missende waarden, normaliteit en lineariteit

Er is geen sprake van missende waarden bij de variabelen die in dit onderzoek gebruikt worden. Aan de hand van histogrammen wordt de assumptie 'normaliteit' gecheckt. Voor opvoedstress is er voor zowel vaders als voor moeders een nieuwe variabele aangemaakt met de totaalscore van de vragenlijst de 'Parental Stress Scale'. Aan de hand van de histogrammen, te zien in figuur 2 tot en met 4 in de bijlagen, kan geconcludeerd worden dat de variabelen redelijk normaal verdeeld zijn. Op basis hiervan mag gezegd worden dat aan de assumptie normaliteit is voldaan. Aan de hand van spreidingsdiagrammen wordt er gecontroleerd voor lineariteit. Tussen alle variabelen is er sprake van een lineair verband. Dit is te zien in figuur 5 tot en met 7 in de bijlagen. Voor gezinsinkomen en opvoedstress, bij zowel vaders als moeders, is er sprake van een negatief lineair verband. Tussen opvoedstress bij vaders en opvoedstress bij moeders is er sprake van een positief lineair verband. Er mag op basis van deze spreidingsdiagrammen geconcludeerd worden dat aan de assumptie van lineariteit is voldaan.

DE RELATIE TUSSEN GEZINSINKOMEN EN OPVOEDSTRESS

Figuur 1

Conceptueel model 1a

Conceptueel model 1b

Resultaten

Tabel 1

Beschrijvende Statistiek

	Gemiddelde	Minimum	Maximum	Standaarddeviatie
Opvoedstress vaders	34.84	19.00	50.00	7.25
Opvoedstress moeders	36.38	21.00	63.00	7.64

Inkomen per huishouden	Frequentie	Percentage
< €1.000 per maand	1	1.0%
€1.000 - €1.999 per maand	5	4.8%
€2.000 - €2.999 per maand	18	17.3%
€3.000 - €3.999 per maand	27	26.0%
€4.000 - €4.999 per maand	28	26.9%
€5.000 - €5.999 per maand	12	11.5%
€6.000 - €6.999 per maand	7	6.7%
€7.000 - €7.999 per maand	3	2.9%
€8.000 - €8.999 per maand	1	1.0%
€9.000 - €9.999 per maand	0	0.0%
> €10.000 per maand	2	1.9%

In Tabel 1 is te zien dat zowel vaders als moeders relatief laag scoren op de mate van opvoedstress. Daarnaast is er in Tabel 1 te zien dat het grootste percentage van de ouders een gezinsinkomen tussen de €4.000 en €4.999 per maand verdient. Geen enkel gezin heeft een inkomen tussen de €9.000 en €9.999 per maand.

DE RELATIE TUSSEN GEZINSINKOMEN EN OPVOEDSTRESS

Tabel 2

Correlaties tussen opvoedstress vaders, opvoedstress moeders en gezinsinkomen

	1.	2.	3.
Opvoedstress vaders	-		
Opvoedstress moeders	.38 *	-	
Gezinsinkomen	-.32 *	-.15	-

* $p < 0.05$

In Tabel 2 is te zien dat er tussen ‘opvoedstress vaders’ en ‘opvoedstress moeders’ een significante positieve correlatie is. Dit betekent dat meer opvoedstress bij vaders samengaat met meer opvoedstress bij moeders. Tussen ‘opvoedstress vaders’ en ‘gezinsinkomen’ bestaat er een significante negatieve correlatie. Dit betekent dat meer opvoedstress bij vaders samengaat met een lager gezinsinkomen.

Verschillen tussen vaders en moeders

Om antwoord te kunnen geven op de eerste onderzoeksvraag ‘*In hoeverre verschillen vaders en moeders van elkaar ten opzichte van de opvoedstress die zij ervaren?*’ is er aan de hand van de variabelen ‘opvoedstress vaders’ en ‘opvoedstress moeders’ een gepaarde t-toets uitgevoerd. Uit deze toets is gekomen dat $p = .06$ en $t = -1.9$. Het verschil tussen vaders en moeders in opvoedstress is niet significant. Dus er wordt hier geen verschil aangetoond in opvoedstress tussen vaders en moeders.

Relatie tussen inkomen en opvoedstress

Aan de hand van een regressieanalyse met de variabelen ‘opvoedstress vaders’, ‘opvoedstress moeders’ en ‘netto maandsalaris huishouden’ wordt er antwoord gegeven op de tweede onderzoeksvraag ‘*Is er een relatie tussen het inkomen per gezin en opvoedstress?*’. In Tabel 3 zijn hier de resultaten van weergegeven.

Tabel 3*Regressieanalyse voor gezinsinkomen en opvoedstress vaders*

Gezinsinkomen					
<i>Model 1a</i>					
	B	β	p	95% CI	SE
Opvoedstress vaders	-1.36	-.32	.001	[-2.14,-.58]	.39
R ²				.10	
F				11.85	
<i>Model 1b</i>					
	B	β	p	95% CI	SE
Opvoedstress moeders	-.65	-.15	.14	[-1.51,.21]	.44
R ²				.021	
F				2.22	

In Tabel 3 is te zien dat de relatie tussen opvoedstress bij vaders en het netto maandsalaris van het huishouden negatief significant is ($\beta = -1.36$, $t(df) = -3.44$, $p = .001$, 95% CI[-2.14,-.58]). De relatie tussen opvoedstress bij moeders en het netto maandsalaris van het huishouden is niet significant ($\beta = -.65$, $t(df) = -1.49$, $p = .14$, 95% CI[-1.51,.21]).

Discussie

De eerste onderzoeksvraag van dit onderzoek is ‘*In hoeverre verschillen vaders en moeders van elkaar ten opzichte van de opvoedstress die zij ervaren?*’. Uit de resultaten van deze analyse blijkt dat er in dit onderzoek geen significant verschil tussen vaders en moeders in opvoedstress is gevonden. De tweede onderzoeksvraag is ‘*Is er een relatie tussen het inkomen per gezin en opvoedstress?*’. Uit deze resultaten is gekomen dat een lager gezinsinkomen gerelateerd is aan meer opvoedstress bij vaders. De relatie tussen opvoedstress bij moeders en het netto maandsalaris van het huishouden is niet significant.

Bij de eerste onderzoeksvraag ‘*In hoeverre verschillen vaders en moeders van elkaar ten opzichte van de opvoedstress die zij ervaren?*’ was de hypothese dat moeders van jonge kinderen meer opvoedstress ervaren dan vaders. In dit onderzoek is er echter geen significant verschil tussen vaders en moeders in opvoedstress gevonden. De resultaten van deze onderzoeksvraag liggen dus niet in lijn met de hypothese. Dit zou onder andere verklaard kunnen worden doordat vaders en moeders uit deze

DE RELATIE TUSSEN GEZINSINKOMEN EN OPVOEDSTRESS

studie allemaal een Nederlandse afkomst hebben en uit dezelfde omgeving afkomstig zijn. Dit kan voor andere resultaten zorgen in vergelijking met de studies afkomstig uit de andere landen en culturen. Interculturele onderzoeken naar opvoedstress hebben verschillende soorten en verschillende niveaus van opvoedstress in verschillende culturen gerapporteerd (Chung et al., 2013). In Nederland is de rolverdeling in de opvoeding gelijkwaardiger dan in sommige andere landen (Yagan Güder & Ata, 2018). Vaders zijn over het algemeen meer betrokken bij de opvoeding. Dit kan zorgen voor een minder groot verschil tussen vaders en moeders in opvoedstress in vergelijking met landen en culturen uit de andere onderzoeken waar vaders minder betrokken zijn in de opvoeding (Yagan Güder & Ata, 2018).

Een andere verklaring voor het feit dat de hypothese niet in lijn ligt met de resultaten, is dat de vaders en moeders uit dit onderzoek uit hetzelfde gezin komen. Volgens het onderzoek van Deater-Deckard en Scarr (1996) zijn er meer overeenkomsten dan verschillen in opvoedstress tussen vaders en moeders uit hetzelfde gezin. Ouders uit dezelfde gezinnen kunnen dezelfde stressvolle gebeurtenissen ervaren, wat ervoor kan zorgen dat de opvoedstress die zij ervaren, vergelijkbaarder is dan bij een vader en moeder uit een verschillend gezin (Crnic & Greenberg, 1990).

Bij de tweede onderzoeksvraag '*Is er een relatie tussen het inkomen per gezin en opvoedstress?*' was de hypothese dat er een negatieve relatie bestaat tussen het inkomen van het gezin en de mate waarin de vaders en moeders opvoedstress ervaren. Dus hoe lager het inkomen, hoe hoger de mate van opvoedstress. De resultaten horend bij deze vraag liggen gedeeltelijk in lijn met de vooraf opgestelde hypothese. Dit is namelijk alleen het geval voor vaders. Voor moeders is er geen significante relatie gevonden. Dat er alleen een significante relatie tussen gezinsinkomen en opvoedstress bij vaders gevonden is, zou verklaard kunnen worden door het feit dat vaders nog steeds worden gezien als de kostwinners, waardoor vaders hierdoor meer de druk om geld te verdienen kunnen ervaren (Bronte-Tinkew et al., 2010). Uit onderzoek is dan ook gebleken dat mannen vaak meer stress hebben dan vrouwen door financiële problemen (Vinnamaki et al., 1993). Volgens het family stress-model van Conger en collega's (2010) heeft ouderlijke financiële stress een impact op ouders. Het kan leiden tot depressieve symptomen, relatieproblemen en ook tot meer opvoedstress. Dat gezinsinkomen wel gerelateerd is aan opvoedstress bij vaders en niet bij moeders, zou hierdoor dus kunnen worden verklaard.

Beperkingen en aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

Bij de interpretatie van de resultaten van deze studie moet er rekening mee worden gehouden dat de participanten uit de steekproef allen uit dezelfde omgeving afkomstig zijn. Dit zou ervoor kunnen zorgen dat de resultaten in dit onderzoek niet erg goed te generaliseren zijn naar een grotere populatie. Uit onderzoek is gebleken dat een westerse achtergrond een positieve invloed heeft op de mate van ervaren stress (Hermanns et al., 2005). Dit wordt verklaard doordat mensen met een niet-

DE RELATIE TUSSEN GEZINSINKOMEN EN OPVOEDSTRESS

westerse achtergrond vaker laagopgeleid zijn en een lager inkomen hebben. Hierdoor kunnen zij meer opvoedstress hebben, aangezien er een relatie bestaat voor inkomen en opvoedstress. Een aanbeveling voor volgend onderzoek is het nemen van een steekproef verspreid over een grotere omgeving en met verschillende etniciteiten, zodat de Nederlandse bevolking meer kan worden gerepresenteerd.

Daarnaast moet er bij de interpretatie van de resultaten rekening mee worden gehouden dat het 3HOEK onderzoek een erg groot onderzoek is. De variabele opvoedstress is slechts een klein onderdeel van het totale onderzoek en is aan de hand van één vragenlijst gemeten. Een advies voor vervolgonderzoek is dan ook om dieper in te gaan op de variabele opvoedstress en hier meer onderzoek naar te gaan doen.

Implicaties voor beleid en praktijk

Zoals in de inleiding beschreven is, kan opvoedstress nauw verband houden met een aantal negatieve factoren, zoals depressie bij ouders en meer gedragsproblemen bij hun kinderen. Daarom is het belangrijk om in de praktijk interventies te organiseren die opvoedstress bij ouders kan verlagen. Gedragstrainingsprogramma's voor ouders kunnen zowel opvoedstress verminderen als de competentie van ouders vergroten (Jackson & Moreland, 2018). Hierbij hoeft er geen rekening worden gehouden in verschillen tussen vaders en moeders, aangezien er in dit onderzoek geen verschil tussen vaders en moeders in opvoedstress is gevonden. In dit onderzoek is er wel een negatieve relatie gevonden tussen gezinsinkomen en opvoedstress bij vaders. Een implicatie voor de praktijk zou kunnen zijn dat vaders na de geboorte van hun kind betaald vaderschapsverlof kunnen krijgen. Hierdoor hoeven zij zich op dat moment minder bezig te houden met hun rol als kostwinner en zou het de opvoedstress bij vaders kunnen verminderen.

Conclusie

In deze studie is er onderzocht of er verschillen zijn tussen vaders en moeders in opvoedstress en of er een relatie is tussen gezinsinkomen en opvoedstress. De resultaten van deze studie moeten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, aangezien er een aantal beperkingen genoemd zijn. Met dit onderzoek is er inzicht verkregen in de mate van opvoedstress voor Nederlandse gezinnen met kinderen van drie jaar oud. Naar aanleiding van dit onderzoek kan er geconcludeerd worden dat er geen verschil is tussen vaders en moeders in opvoedstress en dat gezinsinkomen gerelateerd is aan opvoedstress bij vaders. Voor vervolgonderzoek kan er rekening mee worden gehouden dat de verschillen tussen vaders en moeders, kijkend naar de mate van ervaren opvoedstress, minder groot zijn dan gedacht wordt. Echter kan er ook gezegd worden dat er nog wel verschillen bestaan tussen vaders en moeders, aangezien er wel een relatie is gevonden voor gezinsinkomen en opvoedstress bij vaders. Deze relatie is bij moeders niet gevonden. Vervolgonderzoek kan voortborduren op welke factoren een rol spelen bij verschillen tussen vaders en moeders. Wanneer deze factoren in kaart

DE RELATIE TUSSEN GEZINSINKOMEN EN OPVOEDSTRESS

kunnen worden gebracht, kunnen interventies geoptimaliseerd worden om deze verschillen te verkleinen.

Referenties

- Berry J.O., Jones W.H. (1995). The parental stress scale: Initial psychometric evidence. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(3), 463-472. doi: 10.1177/0265407595123009
- Bornstein, M.H. (Ed.). (2019). Handbook of parenting: Volume 4: Social conditions and applied parenting (3rd ed.). Routledge.
- Brody, G.H., Stoneman, Z., Flor, D., McCrary, C., Hastings, L., Conyers, O. (1994). Financial resources, parent psychological functioning, parent co-caregiving, and early adolescent competence in rural two-parent African-American families. *Child Development*, 65, 590-605. doi: 10.1111/j.1467-8624.1994.tb00770.x
- Bronte-Tinkew, J., Horowitz, A., Carrano, J. (2010). Aggravation and stress in parenting: Associations with coparenting and father engagement among resident fathers. *Journal of Family Issues*, 31(4), 525-555. doi: 10.1177/0192513X09340147
- Camisasca, E., Miragoli, S., Di Blasio, P. (2016). Families with distinct levels of marital conflict and child adjustment: Which role for maternal and paternal stress?. *Journal of Child and Family Studies*, 25(3), 733-745. doi: 10.1007/s10826-015-0261-0
- Conger, R.D., Ge, X., Elder, G.H.J., Lorenz, F.O., Simons, R.L. (1994). Economic stress, coercive family process, and developmental problems of adolescents. *Child Development*, 65, 541-561. doi: 10.1111/j.1467-8624.1994.tb00768.x
- Conger, R.D., Conger, K.J., Martin, M.J. (2010). Socioeconomic status, family processes, and individual development. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 685-704. doi: 10.1111/j.1741-3737.2010.00725.x
- Crnic, K.A., Greenberg, M.T. (1990). Minor parenting stresses with young children. *Child Development*, 61, 1628-1637. doi: 10.1111/j.1467-8624.1990.tb02889.x
- Chung, K., Ebesutani, C., Bang, H.M., Kim, J., Chorpita, B.F., Weisz, J.R., Suh, D., Byun, H. (2013). Parenting stress and child behavior problems among clinic-referred youth: Cross-cultural differences across the US and Korea. *Child Psychiatry and Human Development*, 44(3), 460-460. doi: 10.1007/s10578-012-0340-z
- Dabrowska, A., Pisula, E. (2010). Parenting stress and coping styles in mothers and fathers of pre-school children with autism and down syndrome. *Journal of Intellectual Disability Research*, 54(3), 266-280. doi: 10.1111/j.1365-2788.2010.01258.x

DE RELATIE TUSSEN GEZINSINKOMEN EN OPVOEDSTRESS

- Deater-Deckard, K., Scarr, S. (1996). Parenting stress among dual-earner mothers and fathers: Are there gender differences? *Journal of Family Psychology*, *10*(1), 45-59. doi: 10.1037/0893.3200.10.1.45
- Guajardo, N.R., Snyder, G., Petersen, R. (2009). Relationships among parenting practices, parental stress, child behaviour, and children's social-cognitive development. *Infant and Child Development*, *18*(1), 37-60. doi: 10.1002/icd.578
- Hermanns, J., Öry, F., Schrijvers, G., Junger, M., Blom, M. (2005). Helpen bij opgroeien en opvoeden: eerder, sneller en beter. Een advies over vroegtijdige signalering en interventies bij opvoed- en opgroei problemen. Utrecht: Inventgroep.
- Jackson, C.B., Moreland, A.D. (2018). Parental competency as a mediator in the PACE parenting program's short and long-term effects on parenting stress. *Journal of Child and Family Studies*, *27*(1), 211-217. doi: 10.1007/s10826-017-0859-5
- McBride, B.A. (1991). Parental support programs and paternal stress: An exploratory study. *Early Childhood Research Quarterly*, *6*(2), 127-149. doi: 10.1016/0885-1006(91)90003-4
- McLoyd, V. (1990). The impact of economic hardship on black families and children: Psychological distress, parenting, and socioemotional development. *Child Development*, *61*, 311-346. doi: 10.1111/j.1467-8624.1990.tb02781.x
- Moore, K., Vandivere, S., Redd, Z. (2006). A sociodemographic risk index. *Social Indicators Research* *75*(1), 45-81. doi: 10.1007/s11205-004-6398-7
- Pianta, R.C., Egeland, B. (1990). Life stress and parenting outcomes in a disadvantaged sample: Results of the mother-child interaction project. *Journal of Clinical Child Psychology*, *19*, 329-336. doi: 10.1207/s15374424jccp1904_4
- Puff, J., Renk, K. (2014). Relationships among parents' economic stress, parenting and young children's behavior problems. *Child Psychiatry & Human Development* *45*(6), 712-727. doi: 10.1007/s10578-014-0440-z
- Raikes, H.A., Thompson, R.A. (2005). Efficacy and social support as predictors of parenting stress among families in poverty. *Infant Mental Health Journal* *26*(3), 177-190. doi: 10.1002/imhj.20044
- Respler-Herman, M., Mowder, B.A., Yasik, A.E. et al. (2011). Parenting beliefs, parental stress, and social support relationships. *Journal of Child Family Studies* *21*, 190-198. doi: 10.1007/s10826-011-9462-3

DE RELATIE TUSSEN GEZINSINKOMEN EN OPVOEDSTRESS

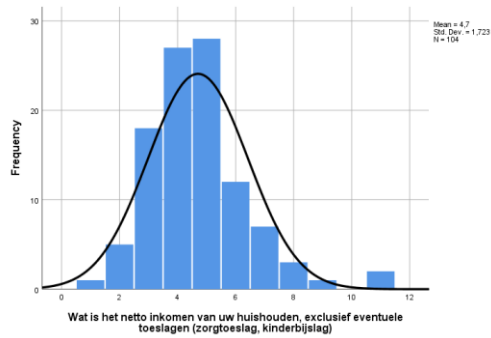
- Sancili, S. & Nur Tugluk, M. (2021). Examination of stress levels of parents with preschool children in terms of different variables. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 13(3), 2416-2429. doi:
- Shin, J., Nhan, N.V., Crittenden, K.S., Hong, H.T.D., Flory, M., Ladinsky, J. (2006). Parenting stress of mothers and fathers of young children with cognitive delays in Vietnam. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50(10), 748-760. doi: 10.1111/j.1365-2788-2006-00840.x
- Skreden, M., Skari, H., Ulrik, M.F., Pripp, A.H., Björk, M.D., Faugli, A., Emblem, R. (2012). Parenting stress and emotional wellbeing in mothers and fathers of preschool children. *Scandinavian journal of public health*, 40(7), 596-604. doi: 10.1177/1403494812460347
- Vinnamaki, H., Koskela, K., Niskanen, L., Arnkill, R., Tikkanen, J. (1993). Unemployment and mental wellbeing: A factory closure study in Finland. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 88, 429-433. doi: 10.1111/j.1600-0447.1993.tb03486.x
- Yagan Güder, S., Ata, S. (2018). Father Involvement, gender perception and children's gender stereotypes. *Universal Journal of Educational Research*, 6(8), 1637-1646. doi: 10.13189/ujer.2018.060802

DE RELATIE TUSSEN GEZINSINKOMEN EN OPVOEDSTRESS

Bijlagen

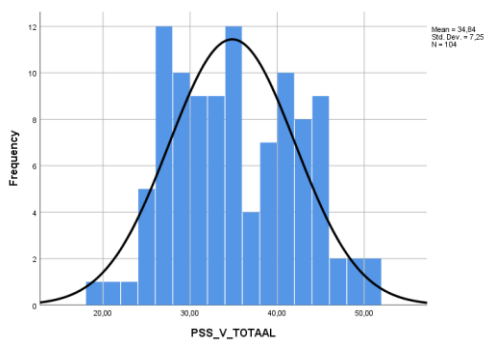
Figuur 2

Histogram inkomen

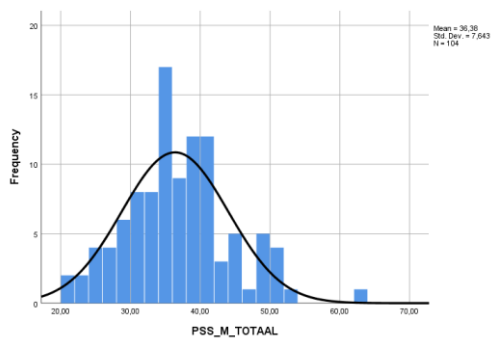
Figuur 3

Histogram opvoedstress vaders

Figuur 4

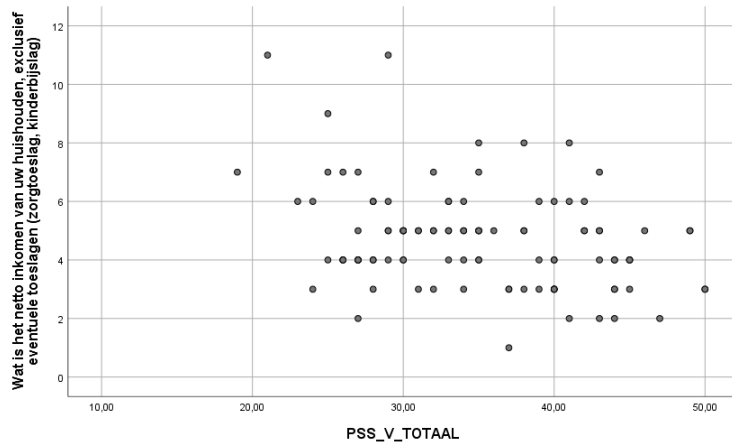
Histogram opvoedstress moeders

DE RELATIE TUSSEN GEZINSINKOMEN EN OPVOEDSTRESS

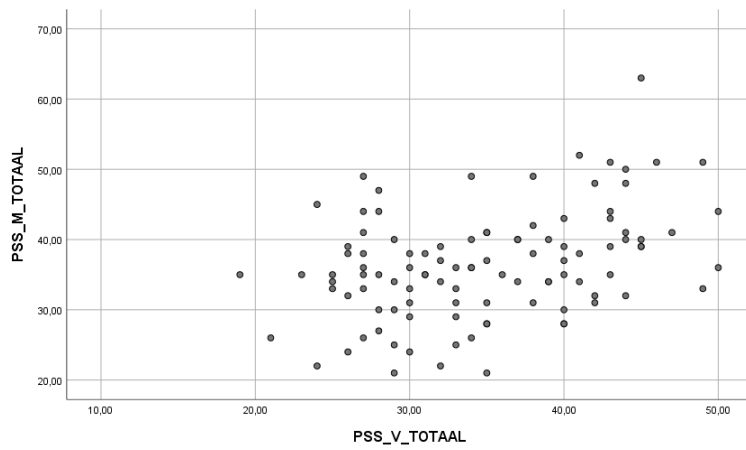
Figuur 5

Spreidingsdiagram 'opvoedstress vaders' en 'gezinsinkomen'

Figuur 6

Spreidingsdiagram 'opvoedstress vaders' en 'opvoedstress moeders'

Figuur 7

Spreidingsdiagram 'opvoedstress moeders' en 'gezinsinkomen'

